

I

(Teisėkūros procedūra priimami aktai)

DIREKTYVOS

EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS DIREKTYVA (ES) 2016/343

2016 m. kovo 9 d.

dėl tam tikrų nekaltumo prezumpcijos ir teisės dalyvauti nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme aspektų užtikrinimo

EUROPOS PARLAMENTAS IR EUROPOS SĄJUNGOS TARYBA,

atsižvelgdami į Sutartį dėl Europos Sąjungos veikimo, ypač į jos 82 straipsnio 2 dalies b punktą,

atsižvelgdami į Europos Komisijos pasiūlymą,

teisėkūros procedūra priimamo akto projektą perdavus nacionaliniams parlamentams,

atsižvelgdami į Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonę ⁽¹⁾,

pasikonsultavę su Regionų komitetu,

laikydami įprastos teisėkūros procedūros ⁽²⁾,

kadangi:

- (1) nekaltumo prezumpcija ir teisė į teisingą bylos nagrinėjimą yra įtvirtinti Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 47 ir 48 straipsniuose, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – EŽTK) 6 straipsnyje, Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto (toliau – TPPTP) 14 straipsnyje ir Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 11 straipsnyje;
- (2) Sąjunga užsibrėžė tikslą puoselėti ir plėtoti laisvės, saugumo ir teisingumo erdvę. Pagal 1999 m. spalio 15 ir 16 d. Tamperės Europos Vadovų Tarybos pirmininkaujančios valstybės narės išvadas, ypač jų 33 punktą, pagerintas nuosprendžių ir kitų teismo sprendimų tarpusavio pripažinimas ir būtinas teisės aktų derinimas sudarytų palankesnes sąlygas kompetentingoms valdžios institucijoms bendradarbiauti ir užtikrinti teisminę asmens teisių apsaugą. Todėl tarpusavio pripažinimo principas turėtų tapti teismo bendradarbiavimo civilinėse ir baudžiamosiose bylose Sąjungoje pagrindu;
- (3) pagal Sutartį dėl Europos Sąjungos veikimo (toliau – SESV) teisminis bendradarbiavimas baudžiamosiose bylose Sąjungoje turi būti grindžiamas nuosprendžių ir kitų teismo sprendimų tarpusavio pripažinimo principu;

⁽¹⁾ OL C 226, 2014 7 16, p. 63.

⁽²⁾ 2016 m. sausio 20 d. Europos Parlamento pozicija (dar nepaskelbta Oficialiajame leidinyje) ir 2016 m. vasario 12 d. Tarybos sprendimas.

- (4) to principo laikymasis remiasi prielaida, kad valstybės narės pasitiki viena kitos baudžiamojo teisingumo sistemomis. Tarpusavio pripažinimo principo mastas priklauso nuo įvairių veiksnių, įskaitant įtariamųjų ir kaltinamųjų teisių apsaugos mechanizmus ir bendrus būtiniausius standartus, reikalingus siekiant sudaryti palankesnes sąlygas to principo taikymui;
- (5) nors valstybės narės yra EŽTK ir TPPTP šalys, patirtis rodo, kad ši aplinkybė ne visada savaime suteikia pakankamai pasitikėjimo kitų valstybių narių baudžiamojo teisingumo sistemomis;
- (6) 2009 m. lapkričio 30 d. Taryba priėmė Rezoliuciją dėl veiksmų plano, skirto įtariamųjų ar kaltinamųjų baudžiamuosiuose procesuose procesinėms teisėms stiprinti ⁽¹⁾ (toliau – Veiksmų planas). Veiksmų plane raginama palaipsniui patvirtinti priemonės, susijusias su teise į vertimą raštu ir žodžiu (A priemonė), teise į informaciją apie teises ir informaciją apie kaltinimus (B priemonė), teise į teisinę konsultaciją ir teisinę pagalbą (C priemonė), teise į giminių, darbdavių ir konsulinių įstaigų informavimą (D priemonė), ir patvirtinti specialiąsias pažeidžiamųjų įtariamųjų ar kaltinamųjų apsaugos priemones (E priemonė);
- (7) 2009 m. gruodžio 11 d. Europos Vadovų Taryba palankiai įvertino Veiksmų planą ir įtraukė jį į dokumentą „Stokholmo programa – Atvira ir saugi Europa piliečių labai ir saugumui“ ⁽²⁾ (2.4 punktas). Europos Vadovų Taryba pabrėžė, kad Veiksmų planas nėra baigtinis, ir paprašė Komisijos išnagrinėti kitus įtariamųjų ir kaltinamųjų būtiniausių procesinių teisių aspektus ir įvertinti, ar reikia nagrinėti kitus klausimus, pavyzdžiui, klausimą dėl nekaltumo prezumpcijos, siekiant skatinti geresnį bendradarbiavimą toje srityje;
- (8) iki šiol pagal Veiksmų planą patvirtintos trys priemonės dėl procesinių teisių baudžiamuosiuose procesuose, t. y. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2010/64/ES ⁽³⁾, 2012/13/ES ⁽⁴⁾ ir 2013/48/ES ⁽⁵⁾;
- (9) šia direktyva siekiama sustiprinti teisę į teisingą bylos nagrinėjimą baudžiamajame procese, nustatant bendras būtiniausias taisykles dėl tam tikrų nekaltumo prezumpcijos ir teisės dalyvauti nagrinėjant bylą teisme aspektų;
- (10) nustačius bendras būtiniausias taisykles dėl įtariamųjų ir kaltinamųjų procesinių teisių apsaugos, šia direktyva siekiama stiprinti valstybių narių pasitikėjimą viena kitos baudžiamojo teisingumo sistemomis ir taip palengvinti sprendimų baudžiamosiose bylose tarpusavio pripažinimą. Tokiomis bendromis būtiniausiomis taisyklėmis taip pat būtų galima pašalinti kliūtis laisvam piliečių judėjimui valstybių narių teritorija;
- (11) ši direktyva turėtų būti taikoma tik baudžiamajam procesui, kaip išaiškinta Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – Teisingumo Teismas), nedarant poveikio Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikai. Ši direktyva neturėtų būti taikoma civiliniam procesui ar administraciniam procesui, įskaitant atvejus, kai pastarojo metu gali būti skiriamos sankcijos, kaip antai procesams, susijusiems su konkurencija, prekyba, finansinėmis paslaugomis, kelių eismu, mokesčiais ar papildomais mokesčiais, ir dėl tokių procesų administracinių valdžios institucijų atliekamiems tyrimams;
- (12) ši direktyva turėtų būti taikoma fiziniams asmenims, kurie yra įtariamieji arba kaltinamieji baudžiamajame procese. Ji turėtų būti taikoma nuo to momento, kai asmuo įtariamasis arba kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką ar įtariamą nusikalstamą veiką, ir todėl netgi prieš tai, kai valstybės narės kompetentingos valdžios institucijos tam asmeniui oficialiai ar kitaip praneša, kad jis yra įtariamasis arba kaltinamasis. Ši direktyva turėtų būti taikoma visuose baudžiamojo proceso etapuose, kol priimamas sprendimas, kuriuo galutinai nusprendžiama, ar įtariamasis arba kaltinamasis padarė nusikalstamą veiką, ir jis tampa galutiniu. Teisiniai veiksmai ir teisių gynimo priemonės, kurie gali būti naudojami tik tada, kai tas sprendimas tampa galutiniu, įskaitant ieškinius Europos Žmogaus Teisių Teisme, neturėtų patekti į šios direktyvos taikymo sritį;

⁽¹⁾ OL C 295, 2009 12 4, p. 1.

⁽²⁾ OL C 115, 2010 5 4, p. 1.

⁽³⁾ 2010 m. spalio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2010/64/ES dėl teisės į vertimo žodžiu ir raštu paslaugas baudžiamajame procese (OL L 280, 2010 10 26, p. 1).

⁽⁴⁾ 2012 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/13/ES dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese (OL L 142, 2012 6 1, p. 1).

⁽⁵⁾ 2013 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/48/ES dėl teisės turėti advokatą vykstant baudžiamajam procesui ir Europos arešto orderio vykdymo procedūroms ir dėl teisės reikalauti, kad po laisvės atėmimo būtų informuota trečioji šalis, ir teisės susisiekti su trečiaisiais asmenimis ir konsulinėmis įstaigomis laisvės atėmimo metu (OL L 294, 2013 11 6, p. 1).

- (13) šioje direktyvoje nustatomi įvairūs fizinių ir juridinių asmenų nekaltumo prezumpcijos tam tikrų aspektų apsaugos reikalavimai ir apsaugos lygiai. Fizinių asmenų atžvilgiu tokia apsauga atsispindi nusistovėjusioje Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje. Tačiau Teisingumo Teismas pripažino, kad iš nekaltumo prezumpcijos kylančios teisės juridiniams asmenims taikomos kitaip nei fiziniams asmenims;
- (14) šiuo nacionalinės teisės ir nacionalinio bei Sąjungos lygmens teismų praktikos raidos etapu yra ankstoka Sąjungos lygmeniu priimti teisės aktus dėl juridinių asmenų nekaltumo prezumpcijos. Todėl ši direktyva neturėtų būti taikoma juridiniams asmenims. Ši nuostata neturėtų daryti poveikio nekaltumo prezumpcijos taikymui juridiniams asmenims, kaip nustatyta visų pirma EŽTK ir kaip išaiškinta Europos Žmogaus Teisių Teismo ir Teisingumo Teismo;
- (15) juridinių asmenų nekaltumo prezumpcija turėtų būti užtikrinta esančiomis teisinėmis apsaugos priemonėmis ir teismų praktika, nuo kurių raidos priklausys tai, ar būtini Sąjungos veiksmai;
- (16) nekaltumo prezumpcija būtų pažeidžiama, jeigu tol, kol įstatymų nustatyta tvarka neįrodyta įtariamojo arba kaltinamojo kaltė, viešuose valdžios institucijų daromuose pareiškimuose arba teismo sprendimuose, išskyrus tuos, kuriais tas asmuo pripažįstamas kaltu, įtariamasis arba kaltinamasis būtų apibūdinamas kaip kaltas. Tokiuose pareiškimuose ir teismo sprendimuose neturėtų būti teigiama, kad tas asmuo yra kaltas. Ši nuostata neturėtų daryti poveikio baudžiamojo persekiojimo veiksams, kuriais siekiama įrodyti įtariamojo arba kaltinamojo kaltę, kaip antai kaltinamojo akto surašymui, ir neturėtų daryti poveikio teismo sprendimams, kuriuos priėmus atidedamas nuosprendžio vykdymas, jei užtikrinamos teisės į gynybą. Ši nuostata taip pat neturėtų daryti poveikio preliminariniams procesinio pobūdžio sprendimams, kuriuos priima teisminės ar kitos kompetentingos valdžios institucijos ir kurie grindžiami įtarimu ar apkaltinamųjų įrodymų elementais, kaip antai sprendimams dėl kardomojo kalinimo, jei tokiuose sprendimuose nenurodoma, kad įtariamasis ar kaltinamasis yra kaltas. Prieš priimdama preliminarų procesinio pobūdžio sprendimą kompetentinga valdžios institucija pirmiausiai gali turėti patikrinti, ar pakanka apkaltinamųjų įrodymų elementų prieš įtariamąjį ar kaltinamąjį, pagrindžiančių atitinkamą sprendimą, ir ar sprendime galima nurodyti tuos elementus;
- (17) terminas „vieši valdžios institucijų pareiškimai“ turėtų reikšti visus pareiškimus, kuriuose nurodoma nusikalstama veika ir kuriuos baudžiamajame procese, susijusiam su ta nusikalstama veika, pateikia dalyvaujanti valdžios institucija, kaip antai teisminės institucijos, policija ir kitos teisėsaugos institucijos, arba kita valdžios institucija, kaip antai ministrai ir kiti valstybės pareigūnai; ši nuostata laikoma nedarančia poveikio neliečiamybę reglamentuojantiems nacionalinės teisės aktams;
- (18) pareiga nenurodyti, kad įtariamieji arba kaltinamieji yra kalti, neturėtų kliudyti valdžios institucijoms viešai skleisti informacijos apie baudžiamąjį procesą, kai tai būtina reikalinga dėl priežasčių, susijusių su nusikalstamų veikų tyrimu, kaip antai kai paskelbiama vaizdo medžiaga, o visuomenės prašoma padėti nustatyti nusikalstama veika įtariamą asmenį, arba dėl viešojo intereso, kaip antai kai saugumo sumetimais vietovės, paveiktos įtariamo nusikaltimo aplinkai, gyventojams pateikiama informacija, arba kai baudžiamojo persekiojimo institucija arba kita kompetentinga valdžios institucija pateikia objektyvios informacijos apie baudžiamojo proceso padėtį, kad būtų užkirstas kelias viešosios tvarkos sutrikdymui. Tokiomis priežastimis turėtų būti remiamasi tik tais atvejais, kai tai būtų pagrįsta ir proporcinga, atsižvelgiant į visus interesus. Bet kuriuo atveju dėl informacijos paskleidimo būdo ir konteksto neturėtų susidaryti įspūdis, kad asmuo yra kaltas, kol neįrodyta jo kaltė įstatymų nustatyta tvarka;
- (19) valstybės narės turėtų imtis reikiamų priemonių, jog užtikrintų, kad tol, kol įtariamųjų arba kaltinamųjų kaltė neįrodyta įstatymų nustatyta tvarka, valdžios institucijos, teikdamos informaciją žiniasklaidai, tokių asmenų neapibūdintų kaip kaltų. Tuo tikslu valstybės narės turėtų informuoti valdžios institucijas apie tai, jog svarbu tinkamai laikytis nekaltumo prezumpcijos teikiant ar atskleidžiant informaciją žiniasklaidai. Ši nuostata neturėtų daryti poveikio nacionalinei teisei, saugančiai spaudos ir kitų žiniasklaidos priemonių laisvę;
- (20) kompetentingos valdžios institucijos teismuose ar viešai neturėtų nurodyti, kad įtariamieji ar kaltinamieji yra kalti, naudodamos fizinio suvaržymo priemones, kaip antai antrankius, stiklines būdeles, narvus ir čiurnų grandines, nebent tokių priemonių reikia dėl konkrečių su byla susijusių priežasčių, susijusių su saugumu, įskaitant tikslą neleisti įtariamiesiems ar kaltinamiesiems susižaloti ar sužaloti kitus asmenis arba padaryti žalą bet kokiai nuosavybei, arba susijusių su tikslu neleisti įtariamiesiems arba kaltinamiesiems pasislėpti nuo teismo ar susisiekti su trečiaisiais asmenimis, kaip antai liudytojais ar aukomis. Galimybė taikyti fizinio suvaržymo priemones nereiškia, kad kompetentingos valdžios institucijos turi priimti kokį nors oficialų sprendimą naudoti tokias priemones;

- (21) tais atvejais, kai tai įmanoma, kompetentingos valdžios institucijos taip pat neturėtų teisme ar viešai rodyti įtariamųjų arba kaltinamųjų, dėvinčių kalėjimo drabužius, taip siekiant neleisti susidaryti įspūdžiui, kad tie asmenys yra kalti;
- (22) įrodinėjimo našta nustatant įtariamųjų ir kaltinamųjų kaltę tenka baudžiamojo persekiojimo institucijai, o bet kokia abejonė turėtų būti vertinama įtariamojo ar kaltinamojo naudai. Nekaltumo prezumpcija būtų pažeista, jei baudžiamojo persekiojimo institucijos įrodinėjimo našta būtų perkelta gynybai, nedarant poveikio teismo turimiems *ex officio* faktų nustatymo įgaliojimams, teisminės valdžios nepriklausomumui, kai atliekamas įtariamojo arba kaltinamojo kaltės vertinimas, ir fakto ar teisės prezumpcijų, susijusių su įtariamojo arba kaltinamojo baudžiamąja atsakomybe, naudojimu. Atsižvelgiant į sprendžiamo klausimo svarbą ir išsaugant teisę į gynybą, tokioms prezumpcijoms turėtų būti taikomi pagrįsti apribojimai, o naudojamos priemonės turėtų būti pagrįstai proporcingos siekiamam teisėtam tikslui. Tokias prezumpcijas turėtų būti galima paneigti ir bet kuriuo atveju turėtų būti galima naudoti tik kai užtikrinamos teisės į gynybą;
- (23) įvairiose valstybėse narėse rinkti apkaltinamuosius ir išteisinamuosius įrodymus pavesta ne tik baudžiamojo persekiojimo institucijoms, bet ir teisėjams bei kompetentingiems teismams. Valstybės narės, kuriose nėra rungimosi principu grindžiamos sistemos, turėtų galėti toliau taikyti savo dabartinę sistemą, jei ji atitinka šią direktyvą ir kitas atitinkamas Sąjungos ir tarptautinės teisės nuostatas;
- (24) teisė tylėti yra svarbus nekaltumo prezumpcijos aspektas ir ja turėtų būti naudojama kaip apsauga nuo savęs apkaltinimo;
- (25) teisė neduoti parodymų prieš save taip pat yra svarbus nekaltumo prezumpcijos aspektas. Įtariamieji ir kaltinamieji, paprašyti padaryti pareiškimus arba atsakyti į klausimus, neturėtų būti verčiami duoti parodymus arba pateikti dokumentus ar informaciją, kuriais remiantis jie galėtų save apkaltinti;
- (26) teise tylėti ir teise neduoti parodymų prieš save turėtų būti galima pasinaudoti atsakant į klausimus apie nusikalstamą veiką, kuria asmuo yra įtariamas arba kurią kaltinamas padaręs, o ne, pavyzdžiui, atsakant į klausimus apie įtariamojo arba kaltinamojo tapatybę;
- (27) teisė tylėti ir teisė neduoti parodymų prieš save reiškia, kad kompetentingos valdžios institucijos neturėtų versti įtariamųjų arba kaltinamųjų teikti informacijos, jei tie asmenys to nepageidauja. Siekiant nustatyti, ar buvo pažeista teisė tylėti arba teisė neduoti parodymų prieš save, reikėtų atsižvelgti į Europos Žmogaus Teisių Teismo pateiktą EŽTK numatytos teisės į teisingą bylos nagrinėjimą išaiškinimą;
- (28) naudojimasis teise tylėti arba teise neduoti parodymų prieš save neturėtų būti panaudotas prieš įtariamąjį arba kaltinamąjį ir neturėtų būti savaimė laikomas įrodymu, kad atitinkamas asmuo padarė atitinkamą nusikalstamą veiką. Ši nuostata neturėtų daryti poveikio nacionalinėms taisyklėms dėl teismų ar teisėjų atliekamo įrodymų vertinimo, jei užtikrinamos teisės į gynybą;
- (29) naudojimasis teise neduoti parodymų prieš save neturėtų trukdyti kompetentingoms valdžios institucijoms rinkti įrodymus, kuriuos iš įtariamojo arba kaltinamojo galima teisėtai gauti naudojant teisinės prievartos priemones ir kurie egzistuoja nepriklausomai nuo įtariamojo arba kaltinamojo valios, kaip antai pagal orderį surinkta medžiaga, medžiaga, kurią teisiškai privaloma saugoti ir pateikti paprašius, DNR tyrimams skirti kvapo, kraujo ar šlapimo mėginiai ir kūno audiniai;
- (30) teisė tylėti ir teisė neduoti parodymų prieš save neturėtų kliudyti valstybėms narėms nuspręsti, kad nesunkių teisės pažeidimų, kaip antai nesunkių kelių eismo taisyklių pažeidimų, atvejais procesą ar tam tikrus jo etapus galima vykdyti raštu arba kompetentingoms valdžios institucijoms neapklausiant įtariamojo ar kaltinamojo dėl atitinkamo pažeidimo, jei tai atitinka teisę į teisingą bylos nagrinėjimą;
- (31) valstybės narės turėtų apsvarstyti galimybę užtikrinti, kad tais atvejais, kai įtariamiesiems ar kaltinamiesiems teikiama informacija apie teises pagal Direktyvos 2012/13/ES 3 straipsnį, jiems taip pat būtų suteikta informacija apie teisę neduoti parodymų prieš save, kaip ji taikoma pagal nacionalinę teisę laikantis šios direktyvos;

- (32) valstybės narės turėtų apsvarstyti galimybę užtikrinti, kad tais atvejais, kai įtariamiesiems ar kaltinamiesiems teikiamas pranešimas apie teises pagal Direktyvos 2012/13/ES 4 straipsnį, tokiam pranešime taip pat būtų pateikta informacija apie teisę neduoti parodymų prieš save, kaip ji taikoma pagal nacionalinę teisę laikantis šios direktyvos;
- (33) teisė į teisingą bylos nagrinėjimą yra vienas iš pagrindinių principų demokratinėje visuomenėje. Įtariamųjų ir kaltinamųjų teisė dalyvauti nagrinėjant bylą teisme yra pagrįsta ta teise ir turėtų būti užtikrinta visoje Sąjungoje;
- (34) jeigu įtariamieji ar kaltinamieji dėl nuo jų nepriklausančių priežasčių negali dalyvauti bylą nagrinėjant teisme, jie turėtų turėti galimybę per nacionalinėje teisėje nustatytą laikotarpį paprašyti surengti bylos nagrinėjimą kitą dieną;
- (35) įtariamųjų ir kaltinamųjų teisė dalyvauti nagrinėjant bylą teisme nėra absoliuti. Tam tikromis sąlygomis įtariamieji ir kaltinamieji turėtų turėti galimybę aiškiai arba nebyliai, tačiau nedviprasmiškai tos teisės atsisakyti;
- (36) tam tikromis aplinkybėmis turėtų būti galima priimti sprendimą, kuriuo įtariamasis arba kaltinamasis pripažįstamas kaltu ar nekaltu, netgi tuomet, kai atitinkamas asmuo nedalyvauja bylą nagrinėjant teisme. Taip gali būti tuo atveju, kai įtariamasis arba kaltinamasis buvo laiku informuotas apie bylos nagrinėjimą teisme ir neatvykimo pasekmės ir, nepaisant to, į bylos nagrinėjimą neatvyksta. Įtariamąjo arba kaltinamąjo informavimas apie bylos nagrinėjimą teisme turėtų reikšti asmenišką teismo šaukimo jam įteikimą arba oficialios informacijos apie bylos nagrinėjimo teisme laiką ir vietą suteikimą tam asmeniui kitomis priemonėmis tokiu būdu, kuris jam suteikia galimybę sužinoti apie bylos nagrinėjimą teisme. Įtariamąjo arba kaltinamąjo informavimas apie neatvykimo pasekmes visų pirma turėtų reikšti to asmens informavimą apie tai, jog sprendimas gali būti priimtas jam neatvykus į bylos nagrinėjimą teisme;
- (37) taip pat turėtų būti galima vykdyti teismo posėdį, kuriame gali būti priimtas sprendimas, kuriuo asmuo pripažįstamas kaltu ar nekaltu, įtariamajam ar kaltinamajam nedalyvaujant, kai tas asmuo buvo informuotas apie bylos nagrinėjimą teisme ir suteikė įgaliojimą savo paties pasirinktam arba valstybės paskirtam advokatui atstovauti jam bylos nagrinėjime teisme, ir kuris atstovavo įtariamajam arba kaltinamajam;
- (38) sprendžiant, ar būdas, kuriuo teikiama informacija, yra pakankamas siekiant užtikrinti, kad asmuo žinotų apie bylos nagrinėjimą teisme, tam tikrais atvejais taip pat reikėtų atkreipti dėmesį visų pirma į valdžios institucijų pastangas siekiant informuoti atitinkamą asmenį ir į atitinkamo asmens pastangas siekiant gauti jam skirtą informaciją;
- (39) tais atvejais, kai valstybės narės numato galimybę nagrinėti bylą teisme įtariamiesiems ar kaltinamiesiems nedalyvaujant, tačiau sąlygos priimti sprendimą konkrečiam įtariamajam ar kaltinamajam nedalyvaujant netenkinamos, nes, nepaisant deramų pastangų, negalima nustatyti įtariamąjo ar kaltinamąjo buvimo vietos, pavyzdžiui, kai asmuo pabėgo ar pasislėpė nuo teismo, vis dėlto turėtų būti įmanoma priimti sprendimą įtariamajam ar kaltinamajam nedalyvaujant ir tą sprendimą vykdyti. Tokiu atveju valstybės narės turėtų užtikrinti, kad, įtariamuosius ar kaltinamuosius informavus apie sprendimą, visų pirma tuomet, kai jie yra sulaikomi, juos taip pat reikėtų informuoti apie galimybę apskusti sprendimą ir apie teisę į bylos nagrinėjimą iš naujo ar kitą teisių gynimo priemonę. Tokią informaciją reikėtų pateikti raštu. Informaciją taip pat galima pateikti žodžiu, jei informacijos pateikimo faktas pažymimas laikantis dokumentavimo tvarkos pagal nacionalinę teisę;
- (40) valstybių narių kompetentingoms valdžios institucijoms turėtų būti sudaryta galimybė laikinai pašalinti įtariamąjį ar kaltinamąjį iš bylos nagrinėjimo teisme, kai tai yra tikslinga siekiant užtikrinti tinkamą baudžiamojo proceso eigą. Pavyzdžiui, taip galėtų būti elgiamasi tuo atveju, kai įtariamasis arba kaltinamasis trukdo vesti posėdį ir turi būti išvesdintas iš teismo salės teisėjo nurodymu, arba kai paaiškėja, kad dėl įtariamąjo arba kaltinamąjo dalyvavimo negalima tinkamai išklausti liudytojo;
- (41) teise dalyvauti nagrinėjant bylą teisme galima pasinaudoti tik tuo atveju, jei surengiamas vienas ar keli posėdžiai. Tai reiškia, kad negalima pasinaudoti teise dalyvauti nagrinėjant bylą teisme, jei pagal nacionalines procesines taisykles posėdis nenumatytas. Tokios nacionalinės taisyklės turėtų atitikti Chartiją ir EŽTK, kaip išaiškinta Teisingumo Teismo ir Europos Žmogaus Teisių Teismo, visų pirma kalbant apie teisę į teisingą bylos nagrinėjimą. Taip yra, pavyzdžiui, kai procesas vykdomas supaprastintu būdu, visiškai arba iš dalies taikant rašytinę procedūrą arba procedūrą, kurioje joks posėdis nenumatytas;

- (42) valstybės narės turėtų užtikrinti, kad įgyvendinant šią direktyvą, visų pirma teisę dalyvauti nagrinėjant bylą teisme ir teisę į bylos nagrinėjimą iš naujo, būtų atsižvelgiama į specialiuosius pažeidžiamų asmenų poreikius. Remiantis 2013 m. lapkričio 27 d. Komisijos rekomendacija dėl procesinių garantijų pažeidžiamiesiems asmenims, įtariamiesiems ar kaltinamiesiems baudžiamosiose bylose ⁽¹⁾, pažeidžiamais įtariamaisiais arba kaltinamaisiais turėtų būti laikomi visi įtariamieji arba kaltinamieji, kurie dėl savo amžiaus, psichinės ar fizinės būklės ar bet kurios negalios, kurią jie gali turėti, negali suprasti baudžiamojo proceso ar veiksmingai jame dalyvauti;
- (43) vaikai yra pažeidžiami ir jiems turėtų būti suteikta specialaus lygio apsauga. Todėl kai kurių šioje direktyvoje numatytų teisių atveju reikėtų nustatyti specialias procesines garantijas;
- (44) Sąjungos teisės veiksmingumo principas reikalauja, kad valstybės narės numatytų tinkamas ir veiksmingas pažeistų teisių, kurios asmenims suteiktos pagal Sąjungos teisę, gynimo priemones. Veiksminga teisių gynimo priemonė, kuria galima pasinaudoti bet kurios iš šioje direktyvoje nustatytų teisių pažeidimo atveju, turėtų užtikrinti, kad įtariamųjų arba kaltinamųjų padėtis kuo labiau atitiktų tą padėtį, kurioje jie būtų, jeigu pažeidimo būtų nebuvo, taip apsaugant teisę į teisingą bylos nagrinėjimą ir teises į gynybą;
- (45) vertindami įtariamųjų ar kaltinamųjų pareiškimus arba įrodymus, gautus pažeidžiant teisę tylėti ar teisę neduoti parodymų prieš save, teismai ir teisėjai turėtų gerbti teises į gynybą ir teisingą procesą. Tuo atveju reikėtų atsižvelgti į Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką, pagal kurią leidžiant pareiškimus, gautus kankinimu ar kitokiu netinkamu elgesiu pažeidžiant EŽTK 3 straipsnį, naudoti kaip įrodymus siekiant nustatyti atitinkamus faktus baudžiamajame procese, visas procesas taptų neteisingu. Remiantis JT konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą, bet koks pareiškimas, kuris, kaip nustatyta, išgautas kankinimu, neturėtų būti naudojamas kaip įrodymas bet kokiame procese, išskyrus atvejus, kai jis prieš kankinimą kaltinamą asmenį naudojamas kaip įrodymas, kad pareiškimas buvo padarytas;
- (46) siekiant stebėti ir vertinti šios direktyvos veiksmingumą, valstybės narės turėtų Komisijai siųsti turimus duomenis apie naudojimąsi šioje direktyvoje nustatytomis teisėmis. Prie tokių duomenų būtų galima priskirti teisėsaugos ir teisminių institucijų užregistruotus duomenis apie teisių gynimo priemones, taikytas pažeidus kuriuos nors šioje direktyvoje nustatytos nekaltumo prezumpcijos aspektus ar teisę dalyvauti nagrinėjant bylą teisme;
- (47) šia direktyva puoselėjamos Chartijoje ir EŽTK pripažįstamos pagrindinės teisės ir principai, įskaitant kankinimo ir nežmoniško ar žeminančio elgesio uždraudimą, teisę į laisvę ir saugumą, teisę į privatų ir šeimos gyvenimą, teisę į asmens neliečiamybę, vaiko teises, neigaliųjų asmenų integravimą, teisę į veiksmingą teisinę gynybą ir teisę į teisingą bylos nagrinėjimą, nekaltumo prezumpciją ir teises į gynybą. Taip pat reikėtų visų pirma atsižvelgti į Europos Sąjungos sutarties (toliau – ES sutartis) 6 straipsnį, pagal kurį Sąjunga pripažįsta Chartijoje išdėstytas teises, laisves ir principus, ir pagal kurį pagrindinės teisės, kurias garantuoja EŽTK ir kurios kyla iš valstybėms narėms bendrų konstitucinių tradicijų, sudaro Sąjungos teisės bendruosius principus;
- (48) šia direktyva nustatomos būtiniausios taisyklės, todėl valstybės narės turėtų galėti išplėsti šioje direktyvoje nustatytas teises, kad užtikrintų aukštesnio lygio apsaugą. Valstybių narių numatytas apsaugos lygis jokiais atvejais neturėtų būti žemesnis už Chartijoje arba EŽTK numatytus standartus, kaip išaiškinta Teisingumo Teismo ir Europos Žmogaus Teisių Teismo;
- (49) kadangi šios direktyvos tikslų, t. y. nustatyti bendras būtiniausias taisykles dėl tam tikrų nekaltumo prezumpcijos aspektų ir teisės dalyvauti nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme, valstybės narės negali deramai pasiekti, o dėl jos masto ir poveikio tų tikslų būtų geriau siekti Sąjungos lygmeniu, laikydamosi ES sutarties 5 straipsnyje nustatyto subsidarumo principo Sąjunga gali patvirtinti priemones. Pagal tame straipsnyje nustatytą proporcingumo principą šia direktyva neviršijama to, kas būtina nurodytiems tikslams pasiekti;

⁽¹⁾ OL C 378, 2013 12 24, p. 8.

- (50) pagal prie ES sutarties ir SESV pridėto Protokolo Nr. 21 dėl Jungtinės Karalystės ir Airijos pozicijos dėl laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės 1 ir 2 straipsnius ir nedarant poveikio to protokolo 4 straipsniui, šios valstybės narės nedalyvauja priimant šią direktyvą ir ji nėra joms privaloma ar taikoma;
- (51) pagal prie ES sutarties ir SESV pridėto Protokolo Nr. 22 dėl Danijos pozicijos 1 ir 2 straipsnius Danija nedalyvauja priimant šią direktyvą ir ji nėra jai privaloma ar taikoma,

PRIĖMĖ ŠIĄ DIREKTYVĄ:

1 SKYRIUS

DALYKAS IR TAIKymo SRITIS

1 straipsnis

Dalykas

Šioje direktyvoje nustatomos bendros būtiniausios taisyklės dėl:

- a) tam tikrų nekaltumo prezumpcijos baudžiamajame procese aspektų;
- b) teisės dalyvauti nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme.

2 straipsnis

Taikymo sritis

Ši direktyva taikoma įtariamiems arba kaltinamiems fiziniams asmenims baudžiamajame procese. Ji taikoma visuose baudžiamojo proceso etapuose nuo to momento, kai asmuo įtariamasis arba kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką ar įtariamą nusikalstamą veiką, iki tol, kol sprendimas, kuriuo galutinai nusprendžiama, ar tas asmuo padarė atitinkamą nusikalstamą veiką, tampa galutiniu.

2 SKYRIUS

NEKALTUMO PREZUMPCIJA

3 straipsnis

Nekaltumo prezumpcija

Valstybės narės užtikrina, kad įtariamieji ir kaltinamieji būtų laikomi nekaltais, kol jų kaltė neįrodyta įstatymų nustatyta tvarka.

4 straipsnis

Vieši pareiškimai dėl kaltės

1. Valstybės narės imasi reikiamų priemonių siekdamos užtikrinti, kad, kol įstatymų nustatyta tvarka neįrodyta įtariamąją arba kaltinamąją kaltę, viešuose valdžios institucijų padarytuose pareiškimuose ir teismų sprendimuose, išskyrus tuos, kuriais asmuo pripažįstamas kaltu, tas asmuo nebūtų apibūdinamas kaip kaltas. Ši nuostata nedaro poveikio baudžiamojo persekiojimo veiksams, kuriais siekiama įrodyti įtariamąją arba kaltinamąją kaltę, ir preliminariams procesinio pobūdžio sprendimams, kuriuos priima teisminės ar kitos kompetentingos valdžios institucijos ir kurie grindžiami įtarimais ar apkaltinamaisiais įrodymais.

2. Valstybės narės užtikrina, kad, pažeidus šio straipsnio 1 dalyje nustatytą pareigą neapibūdinti įtariamųjų arba kaltinamųjų kaip kaltų, pagal šią direktyvą ir visų pirma pagal 10 straipsnį būtų galima pasinaudoti tinkamomis priemonėmis.

3. 1 dalyje nustatyta pareiga neapibūdinti įtariamųjų arba kaltinamųjų kaip kaltų nekliudo valdžios institucijoms viešai skleisti informacijos apie baudžiamąjį procesą, kai to būtina reikia dėl priežasčių, susijusių su nusikalstamų veikų tyrimu, arba vadovaujantis viešuoju interesu.

5 straipsnis

Įtariamųjų ir kaltinamųjų pristatymas

1. Valstybės narės imasi tinkamų priemonių, kad užtikrintų, jog įtariamieji ir kaltinamieji teisme arba visuomenėje nebūtų pristatomi kaltais naudojant fizinio suvaržymo priemones.

2. 1 dalis netrukdo valstybėms narėms taikyti fizinio suvaržymo priemonių, kurių reikia dėl su konkrečia byla susijusių saugumo priežasčių ar siekiant užkirsti kelią įtariamiesiems arba kaltinamiesiems pasislėpti nuo teismo ar susisiekti su trečiaisiais asmenimis.

6 straipsnis

Įrodinėjimo našta

1. Valstybės narės užtikrina, kad įrodinėjimo našta nustatant įtariamųjų ir kaltinamųjų kaltę tektų baudžiamojo persekiojimo institucijai. Ši nuostata nedaro poveikio teisėjui ar kompetentingam teismui tenkančiai pareigai rinkti tiek apkaltinamuosius, tiek ir išteisinamuosius įrodymus, taip pat teisei į gynybą, kai pateikiami įrodymai pagal taikomą nacionalinę teisę.

2. Valstybės narės užtikrina, kad, esant abejonių dėl kaltės, padėtis būtų vertinama įtariamojo arba kaltinamojo naudai, taip pat ir tuomet, kai teismas vertina, ar atitinkamas asmuo turėtų būti išteisintas.

7 straipsnis

Teisė tylėti ir teisė neduoti parodymų prieš save

1. Valstybės narės užtikrina, kad įtariamieji ir kaltinamieji turėtų teisę tylėti, kai tai susiję su nusikalstama veika, kurią jie įtariamai arba kaltinami padarę.

2. Valstybės narės užtikrina, kad įtariamieji ir kaltinamieji turėtų teisę neduoti parodymų prieš save.

3. Naudojimasis teise neduoti parodymų prieš save kompetentingoms valdžios institucijoms netrukdo rinkti įrodymų, kuriuos galima teisėtai gauti naudojant teisinės prievartos priemones ir kurie egzistuoja nepriklausomai nuo įtariamųjų arba kaltinamųjų valios.

4. Valstybės narės gali leisti savo teisminėms institucijoms priimant nuosprendžius atsižvelgti į įtariamųjų ir kaltinamųjų bendradarbiavimą.

5. Įtariamųjų ir kaltinamųjų naudojimasis teise tylėti ar teise neduoti parodymų prieš save neturi būti panaudotas prieš juos ir neturi būti laikomas įrodymu, kad jie padarė atitinkamą nusikalstamą veiką.

6. Šis straipsnis nekliudo valstybėms narėms nuspręsti, kad nesunkių teisės pažeidimų atvejais procesas ar tam tikri jo etapai gali vykti rašytinio proceso tvarka arba policijai ar kompetentingoms valdžios institucijoms neapklausiant įtariamojo ar kaltinamojo dėl atitinkamo pažeidimo, jei tai atitinka teisę į teisingą bylos nagrinėjimą.

3 SKYRIUS

TEISĖ DALYVAUTI NAGRINĖJANT BYLĄ TEISME

8 straipsnis

Teisė dalyvauti nagrinėjant bylą teisme

1. Valstybės narės užtikrina, kad įtariamieji ir kaltinamieji turėtų teisę dalyvauti nagrinėjant jų bylą teisme.
2. Valstybės narės gali numatyti, kad bylos nagrinėjimas teisme, kurio metu gali būti priimtas sprendimas, kuriuo įtariamasis ar kaltinamasis pripažįstamas kaltu ar nekaltu, gali būti surengtas jam nedalyvaujant, jei:
 - a) įtariamasis arba kaltinamasis buvo laiku informuotas apie bylos nagrinėjimą teisme ir neatvykimo pasekmes arba
 - b) įtariamajam arba kaltinamajam, kuris buvo informuotas apie bylos nagrinėjimą teisme, atstovauja įgaliotas advokatas, kurį pasirinko įtariamasis ar kaltinamasis arba kurį paskyrė valstybė.
3. Pagal 2 dalį priimtas sprendimas gali būti vykdomas prieš atitinkamą įtariamąjį ar kaltinamąjį.
4. Tais atvejais, kai valstybės narės numato galimybę nagrinėti bylą teisme įtariamiesiems ar kaltinamiesiems nedalyvaujant, tačiau negalima patenkinti šio straipsnio 2 dalyje nustatytų sąlygų, nes negalima nustatyti įtariamojo ar kaltinamojo buvimo vietos nepaisant deramų pastangų, valstybės narės gali numatyti, kad sprendimas vis tiek gali būti priimtas ir vykdomas. Tokiu atveju valstybės narės užtikrina, kad kai įtariamieji ar kaltinamieji informuojami apie sprendimą, visų pirma tada, kai jie yra sulaikomi, jie taip pat būtų informuojami apie galimybę apskųsti sprendimą ir apie teisę į bylos nagrinėjimą iš naujo ar kitą teisių gynimo priemonę pagal 9 straipsnį.
5. Šis straipsnis nedaro poveikio nacionalinėms taisyklėms, pagal kurias numatyta, kad teisėjas ar kompetentingas teismas gali įtariamąjį ar kaltinamąjį laikinai pašalinti iš bylos nagrinėjimo teisme, kai tai būtina siekiant užtikrinti tinkamą baudžiamojo proceso eigą, su sąlyga, kad užtikrinamos teisės į gynybą.
6. Šis straipsnis nedaro poveikio nacionalinėms taisyklėms, pagal kurias numatyta, kad procesas ar tam tikri jo etapai turi vykti rašytinio proceso tvarka, su sąlyga, kad tai atitinka teisę į teisingą bylos nagrinėjimą.

9 straipsnis

Teisė į bylos nagrinėjimą iš naujo

Valstybės narės užtikrina, kad tuo atveju, kai įtariamieji arba kaltinamieji nedalyvavo nagrinėjant jų bylą teisme ir nebuvo patenkintos 8 straipsnio 2 dalyje nustatytos sąlygos, jie turėtų teisę į bylos nagrinėjimą iš naujo arba į kitą teisių gynimo priemonę, kuri leistų iš naujo nagrinėti bylą iš esmės, įskaitant naujų įrodymų vertinimą, ir kurią taikant būtų galima panaikinti pirminį sprendimą. Tuo atveju valstybės narės užtikrina, kad tie įtariamieji ir kaltinamieji turėtų teisę dalyvauti, veiksmingai dalyvauti, laikantis pagal nacionalinę teisę nustatytų procedūrų, ir pasinaudoti teisėmis į gynybą.

4 SKYRIUS

BENDROSIOS IR BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS*10 straipsnis***Teisių gynimo priemonės**

1. Valstybės narės užtikrina, kad įtariamieji ir kaltinamieji turėtų teisę pasinaudoti veiksmingomis teisių gynimo priemonėmis, jei pažeidžiamos šioje direktyvoje nustatytos jų teisės.
2. Nedarant poveikio nacionalinėms įrodymų priimtumo taisyklėms ir sistemoms, valstybės narės užtikrina, kad vertinant įtariamųjų arba kaltinamųjų padarytus pareiškimus arba įrodymus, gautus pažeidžiant teisę tylėti arba teisę neduoti parodymų prieš save, būtų užtikrinamos teisės į gynybą ir į teisingą procesą.

*11 straipsnis***Duomenų rinkimas**

Valstybės narės ne vėliau kaip 2020 m. balandžio 1 d., o po to kas trejus metus Komisijai pateikia turimus duomenis, parodančius, kaip įgyvendinamos šioje direktyvoje nustatytos teisės.

*12 straipsnis***Ataskaitų teikimas**

Komisija ne vėliau kaip 2021 m. balandžio 1 d. pateikia Europos Parlamentui ir Tarybai ataskaitą apie šios direktyvos įgyvendinimą.

*13 straipsnis***Esamo apsaugos lygio išsaugojimas**

Jokia šios direktyvos nuostata negali būti aiškinama kaip ribojanti teises ir procesines garantijas, užtikrinamas pagal Chartiją, EŽTK ar kitas susijusias tarptautinės teisės arba bet kurios valstybės narės teisės nuostatas, kuriose numatoma aukštesnio lygio apsauga, arba kaip nukrypstanti nuo jų.

*14 straipsnis***Perkėlimas į nacionalinę teisę**

1. Valstybės narės užtikrina, kad įsigaliojusių įstatymai ir kiti teisės aktai, būtini, kad šios direktyvos būtų laikomasi ne vėliau kaip nuo 2018 m. balandžio 1 d. Apie tai jos nedelsdamos praneša Komisijai.

Valstybės narės, priimdamos tas nuostatas, daro jose nuorodą į šią direktyvą arba tokia nuoroda daroma jas oficialiai skelbiant. Nuorodos darymo tvarką nustato valstybės narės.

2. Valstybės narės pateikia Komisijai šios direktyvos taikymo srityje priimtų nacionalinės teisės aktų pagrindinių nuostatų tekstus.

15 straipsnis

Įsigaliojimas

Ši direktyva įsigalioja dvidešimtą dieną po jos paskelbimo *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje*.

16 straipsnis

Adresatai

Ši direktyva pagal Sutartis skirta valstybėms narėms.

Priimta Strasbūre 2016 m. kovo 9 d.

Europos Parlamento vardu

Pirmininkas

M. SCHULZ

Tarybos vardu

Pirmininkė

J.A. HENNIS-PLASSCHAERT
